

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ імені К. Д. УШИНСЬКОГО»

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
збірник наукових праць
(за матеріалами науково-практичної конференції)

Одеса
2023

УДК:376
П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ
Вченої Ради
ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського
(протокол №4 від 26.10.2023 р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Ганчар І. Л. – доктор педагогічних наук, професор кафедри фізичного виховання і спорту Національного університету «Одеська морська академія».

Кисличенко В. А. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцента кафедри спеціальної освіти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор – професор **Форостян О. І.**

Відповідальний редактор – професор **Соколова Г. Б.**

Технічний редактор – викладач **Маматова З. Р.**

Члени редколегії:

Лещій Н. П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Арнаутова Л. В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Притиковська С. Д. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського», завідувачка СНДЗ №193 компенсуючого типу м. Одеси

Галущенко В. І. – доцент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дефектології та фізичної реабілітації ДЗ «ПНПУ імені К.Д. Ушинського»

Григор'єва Л. В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи №75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць (за матеріалами науково-практичної конференції) / редкол. О. І. Форостян та ін. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2023. 295 с.

УДК:376

ББК:74.00

© ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023

Недостатній розвиток зорового сприймання, уваги та, зокрема, дрібної моторики, призводить до виникнення негативного ставлення до навчання.

Робота з розвитку дрібної моторики повинна проводитись регулярно, адже саме тоді буде досягнений вагомий ефект від цих спеціальних вправ.

Висновки. Будь-яке порушення мови може відбитися на діяльності та поведінці дитини. Особливо важливе значення має правильна, чітка вимова дітьми звуків і слів у період навчання грамоти, тому що письмова мова формується на основі усної, і недоліки усного мовлення можуть привести до неуспішності в навчанні.

Аналіз науково – методичної літератури показав, що логопедичну роботу з подолання порушень звуковимови необхідно будувати з урахуванням розвитку звуковимови в онтогенезі.

Для успішної корекції порушень звуковимови в дошкільників необхідно здійснювати диференційований підхід, що припускає:

- облік вікових і індивідуальних особливостей дитини;
- етиологію, механізм, структуру мовного дефекту;
- використання методів навчання, вибір яких залежить від етапу логопедичної роботи.

Враховуючі те, що ігрова діяльність є провідним видом в дошкільному віці, на всіх етапах корекційної роботи потрібно використовувати вправи ігрового характеру.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. керівник: А. М. Богуш. К.: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2012. 26 с.
2. Пінчук Ю. В. Основи методики виховання правильної вимови звука при дислалії. Хрестоматія з логопедії./укл. Марченко І.С., Федоренко С.В. / за ред. М.К. Шеремет. К.:КНИГА ПЛЮС, 2019.
3. Рібцун Ю. В. Сходінками правльного мовлення: навч.метод. посібн. / Ю. В. Рібцун. Тернопіль : Мандрівець, 2017. 240 с
4. Тищенко В.В. Фонематичні процеси в онтогенезі дитячого мовлення та методика діагностики їх порушень: Методичні рекомендації. Видання 2-е, доповнене. К., 2018. 32 с.

Притиковська С. Д., Чегодар К. А.

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ ВПЛИВУ СЕНСОРНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ НА КОРЕКЦІЮ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ

Постановка проблеми. Протягом останніх десятиліть багато досліджень було присвячено вивченню впливу сенсорної інтеграції на розвиток мовлення. Це обумовлено тим, що мовлення є одним з ключових аспектів комунікації та соціального взаємодії людини. Порушення в розвитку мовлення може мати серйозні наслідки для соціальної адаптації та навчання дитини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Т. Фаласеніді, М. Козак вивчали зарубіжний та український досвід використання сенсорної інтеграції в організації корекційних занять з урахуванням особливостей розвитку сенсорної системи в дітей з особливими потребами, а також розглянули питання позитивного впливу на загальний, емоційний, мовленнєвий і соціальний розвиток дитини. О. Кіпаренко дослідила сенсорну інтеграцію як метод корекції розладів у дітей. Л. Стахова, Л. Мороз висвітлили проблему вивчення елементів сенсорної інтеграції в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку, а І. Долінчук, О. Загребельна розглянули питання застосування методів сенсорної інтеграції в роботі з дітьми, що мають порушення мовлення.

Мета статті полягає у проведенні теоретичного вивчення питання впливу сенсорної інтеграції на корекцію мовленнєвих порушень.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 70-х роках минулого століття Дж. Айрес запропонувала новий підхід до навчання та розвитку дітей з порушеннями мовлення, що ґрунтується на методі сенсорної інтеграції. Ґрунтуючись на наукових даних нейропсихології та власних спостереженнях за дітьми з різними порушеннями розвитку, вона відмітила наявність у таких дітей комплексних сенсорних порушень, корекція яких сприяла ефективнішій роботі з усунення інших вад мовленнєвого та психічного розвитку.

Чуття, які ми найчастіше відчуваємо, включають зір, слух, нюх, смак і дотик. Однак є два важливих прихованих відчуттів, які переважно несвідомі. Це вестибулярна система (рівновага і рух) і пропріоцепція (сенсорний зворотній зв'язок від м'язів і суглобів). Усі ці сенсорні системи надають інформацію, необхідну для успішної адаптації до середовища та взаємодії з ним [3].

Сенсорна інтеграція розвивається ще до народження, коли мозок плоду сприймає рухи тіла матері. Згодом це відбувається на чотирьох стадіях і розвивається в перші роки життя дитини. На першій стадії дитина здебільшого отримує тактильні подразники у вигляді дотику, що створює передумови для їжі, смоктання і, зокрема, створює зв'язок між дитиною та матір'ю. Прийняття вестибулярних і пропріоцептивних стимулів є основою для контролю рухів очей, постави, м'язової напруги та гравітаційної безпеки.

Усі три системи інтегруються на другій стадії процесу, яка є основою для емоційної стабільності дитини. Слухова та зорова система набуває дедалі більшого значення на третій стадії. Передумови для мовлення та зорової системи також є умовою для формування більш складних дій та зорово-моторної координації. На четвертій стадії розвиваються індивідуальні кінцеві продукти сенсорної інтеграції. Завдяки правильному усвідомленню свого тіла виникає самоконтроль і впевненість у собі. Півкулі головного мозку спеціалізовані та взаємодіють, і дитина поступово усвідомлює праву та ліву сторони тіла. Це важливо, зокрема, і для шкільного навчання та успішності [4].

Обробка сенсорної інформації – це здатність мозку записувати, впорядковувати та розуміти інформацію, отриману з власних відчуттів. Розлад обробки сенсорної інформації – це неврологічний стан, який порушується у разі обробки сенсорної інформації як з навколишнього середовища, так і з боку самого організму, що може спричинити порушення розвитку або поведінки дитини. Розлади сенсорної інтеграції будь-якого типу руйнівні для розвитку дитини [1].

Втручання, засновані на класичній теорії сенсорної інтеграції, використовують сплановану, контрольовану сенсорну стимуляцію відповідно до потреб дитини. Мета втручання - забезпечити контрольований сенсорний досвід, щоб викликати адаптивні моторні ефекти; покращити сенсорну модуляцію, пов'язану з поведінкою та увагою; збільшити можливості для соціальної взаємодії, академічних навичок та незалежності завдяки кращій обробці сенсорної інформації. Ця корекційна діяльність спрямована на те, щоб допомогти нервовій системі модулювати, організувати та інтегрувати інформацію з навколишнього середовища, щоб у майбутньому вона могла давати адаптовані відповіді. Компоненти лікування включають корекцію порушень сенсорної обробки, модифікацію середовища для зменшення сенсорних стресів у навколишньому середовищі та виконання завдань для підвищення компетентності в конкретних сферах діяльності [5].

Дж. Айрес описала тісний зв'язок між мовними функціями і рухами, особливо процесом їх планування. Рух і мовлення частково обробляються в одних і тих самих кіркових центрах, а пошкодження призводить до дефіциту мовлення і дій. Інтеграція основних відчуттів і слухового сприймання важлива для розвитку мовлення та його розуміння. Зокрема, вестибулярне сприйняття та пропріоцепція, що є обов'язковою умовою руху губ і язика. Дитина повинна мати правильну сенсорну інформацію з області рота, перш ніж почати говорити. А інтеграція слухового та вестибулярного сприйняття однаково необхідна як для розвитку мовлення, так і для здатності слухати та обробляти мовленнєву інформацію. У багатьох дітей порушення сенсорної інтеграції спричиняють мовленнєвий дефіцит, особливо уповільнений розвиток мовлення.

Дж. Айріс помітила, що в дітей із мовленнєвими та комунікативними проблемами часто спостерігалася диспраксія розвитку. Сформульоване мовлення вимагає гарної пропріоцепції та всебічного моторного планування і точної інформації про положення та рух язика, губ і рота щоб виконати точну послідовність рухів для вимовлення звуків або слів [4].

Особливу увагу Айрес і Банди, Лейн, Мюррей приділили слуховим і мовним розладам. Виявилось, що у дітей з мовними проблемами виникли труднощі з обробкою вестибулярних подразників з укороченим постротатійним ністагмом [4,5].

Використання на логопедичних заняттях обладнання та засобів, що стимулюють сенсорний розвиток дітей, дає змогу дітям виконувати різноманітні предметно-практичні та ігрові дії, вправи, спрямовані на

розвиток дрібної моторики пальців рук, удосконалення просодичних компонентів мовлення, розвиток слухового сприймання та фонематичних процесів, формування лексико-граматичних категорій, корекцію порушень звуковимови, розвиток зв'язного мовлення, а також сприяє стимуляції сенсорних функцій (зір, дотик, слух, нюх тощо), рухової активності, зняттю м'язового та психоемоційного напруження, створенню позитивного емоційного фону, активізації когнітивних процесів, підвищенню мотивації до спільної з дорослим та самостійної діяльності дошкільнят.

Метод сенсорної інтеграції в роботі логопеда передбачає поетапне включення і подальшу синхронізацію сенсорних потоків через стимуляцію роботи всіх органів чуття; метод спрямований на активізацію пізнання, розвиток всіх сторін мовлення, корекцію мовленнєвих порушень [2].

Для дітей з мовленнєвими і комунікативними проблемами сенсорна інтеграційна терапія може бути корисна для сприяння розвитку та плануванню мовлення і поліпшенню розуміння мовлення. Відповідними є види діяльності з домінуючою вестибулярною і пропріорецептивною дією, які можуть допомогти розвитку планування. Діяльність, спрямована на вестибулярний апарат, у свою чергу, підтримує вокалізацію і мовлення дитини. Під час вестибулярної стимуляції частота і кількість мовлення збільшується. Також доцільно включити усні дії з акцентом на пропріорецептивні стимули, які, з одного боку, можуть створювати емоційну підтримку, а з іншого боку, сприяють пропріорецептивному сприйняттю рота і обличчя. Згідно Дж.Айрес, ефективність терапії також можна оцінити з метою поліпшення мовленнєвих функцій дитини, оскільки мовлення і комунікація є одним з результатів сенсорної інтеграції [4].

Висновки та перспективи. Аналіз літератури з питання впливу сенсорної інтеграції на корекцію мовленнєвих порушень дозволяє нам зробити такі висновки, що вплив сенсорної інтеграції на розвиток мовлення є важливим напрямком досліджень. Результати аналізу показали, що сенсорна інтеграція має значний вплив на розвиток різних аспектів мовлення. Додаткові дослідження у цьому напрямку можуть сприяти розумінню механізмів сенсорної інтеграції та розвитку мовлення, а також розробці ефективних методів корекції порушень мовлення.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко Ю. В. Сенсомоторний розвиток дітей з аутизмом. Психологія та педагогіка: необхідність впливу науки на розвиток практики в Україні: збірник тез наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції (м. Львів, 22–23 лютого 2019 року). 2019. С. 29-32.
2. Стахова, Л., Мороз, Л. (2021). Застосування елементів сенсорної інтеграції в логопедичній роботі з дітьми дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*, 4, 151–156, doi: <https://doi.org/10.32782/apv/2021.4.23>
3. Anzalone M. E. & Lane S. J. (2012) Sensory processing disorders. In SJ Lane and AC Bundy, eds *Kids can be Kids. A childhood occupations approach*. Philadelphia: FA Davis Company. 437-459.

4. Ayres, A. J. (2005). Sensory Integration and the Child: Understanding Hidden Sensory Challenges. Western Psychological Services.
5. Bundy, Anita C. Sensory integration theory and practice / Anita C. Bundy, Shelly J. Lane, Elizabeth A. Murray. – 2nd ed. Philadelphia : F.A. Davis, 2002.

Соколова Г. Б., Білоус О. М.

ТЕОРЕТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ПИТАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Постановка проблеми. Сучасна державна політика спрямована на вирішення завдань оптимізації психофізичного розвитку дітей з особливими освітніми потребами шляхом реформування системи спеціальної освіти в Україні. Однак ми можемо констатувати, що питання, особистісного та комунікативного розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку досліджені недостатньо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На думку О. Боряк дослідження процесу спілкування аномальної дитини з навколишніми становить важливу ланку у вивченні соціальної детермінанти та її розвитку, а основний шлях соціальної компенсації дефекту вбачав у нормалізації спілкування [1].

Перспективним для вивчення сучасні вчені В. Липа та І. Мартиненко вважають дошкільний вік, оскільки він не відстоїть далеко в часі від причин деформації особистісного розвитку аномальної дитини [4, 5].

Мета статті полягає у проведенні теоретичного вивчення питання комунікативної компетентності у дітей старшого дошкільного віку з порушеннями інтелектуального розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Психічний розвиток дитини з порушеннями інтелектуального розвитку, протікає за тими ж основними закономірностями, що і розвиток нормальної дитини. Біологічна неповноцінність дитини заважає її можливості своєчасно засвоювати суспільний досвід. Цей досвід надається дитині у формі звичайних для людського суспільства прийомів виховання, розрахованих на здорову дитину. Особливо гостро виступає ця невідповідність у період раннього та дошкільного віку.

Вплив розбіжностей між біологічним і соціальним розвитком дитини проявляється зокрема в дисгармонійному зростанні потреб.

У нормальної дитини провідним чинником психічного розвитку є потреба в нових враженнях. Ця потреба в немовляти, розвиваючись, не переростає у власне пізнавальну потребу, тобто бажання пізнавати навколишній світ [3].

Аналізуючи особливості розвитку дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, О. Боряк [1] відзначає, що в них відсутнє бажання пізнавати довкілля, яке характеризує нормальну дитину.